

DAROMAD VA XARAJATLARNING TO'G'RI TOIFALANISHINI TA'MINLASHDA AUDITORLARNING O'RNI

**O'zbekiston Respublikasi Bank Moliya Akademiyasi,
Soliqlar va soliqqa tortish yo'nalishi magistranti, Abdullayeva (Boysunova)**

Durdona Choriyevna

Annotatsiya: Ushbu maqola "Daromad va xarajatlarning to'g'ri toifalanishini ta'minlashda auditorlarning o'rni" mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, auditorlarning moliyaviy hisobotlar sifatini oshirishdagi ahamiyatini tahlil qiladi. Maqola kirish qismida daromad va xarajatlarning to'g'ri toifalanishining moliyaviy hisobotlar uchun ahamiyatini ta'kidlaydi. Metodologiya bo'limida turli ilmiy va amaliy manbalar orqali auditorlarning roli o'rganiladi. Natijalar qismida auditorlarning tahlil, standartlarga muvofiqlik, tavsiya va o'qitishdagi o'rni yorqin misollar bilan keltiriladi. Muhohaza bo'limida auditorlarning tashkilot ichidagi nazorat va ishonchni oshirishdagi roli ko'rsatiladi. Ushbu maqola auditorlar tomonidan daromad va xarajatlarni to'g'ri toifalash jarayonida ularning bilim va tajribalarining qanday ahamiyatga ega ekanini ta'kidlaydi hamda bu jarayonning tashkilotlar va moliya bozoridagi barqarorlikka ta'sirini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: auditorlar, daromad, xarajat, to'g'ri toifalanish, moliyaviy hisobot, tahlil, standartlarga muvofiqlik, ichki nazorat, tavsiyalar, moliyaviy ko'rsatkichlar, ishtirok, hisobotlar, barqarorlik, amaliyot, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari.

THE ROLE OF AUDITORS IN ENSURING THE CORRECT CLASSIFICATION OF INCOME AND EXPENSES

**Bank Finance Academy of the Republic of Uzbekistan,
Abdullayeva (Boysunova) Durdona Choriyevna, graduate student of the Faculty of
Taxation and Taxation**

Abstract: This article is devoted to the topic "The role of auditors in ensuring the correct classification of income and expenses" and analyzes the importance of auditors in improving the quality of financial statements. In the introduction, the article emphasizes the importance of the correct classification of

income and expenses for financial statements. The methodology section explores the role of auditors through various scientific and practical sources. In the results section, the role of auditors in analysis, compliance with standards, recommendation and training is presented with vivid examples. The reflection section highlights the role of auditors in enhancing control and assurance within an organization. This article highlights the importance of auditors' knowledge and experience in the process of correctly classifying income and expenses and shows the impact of this process on the stability of organizations and financial markets.

Key words: auditors, income, cost, correct classification, financial reporting, analysis, compliance with standards, internal control, recommendations, financial indicators, participation, reports, sustainability, practice, international standards of financial reporting.

Kirish. Daromadlar va xarajatlarning tasnifi moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda muhim rol o'ynaydi, bu tashkilotning moliyaviy hisobotining umumiy shaffofligi, ishonchliligi va to'g'riligiga ta'sir qiladi. Moliyaviy operatsiyalarni to'g'ri tasniflash ichki boshqaruvga ham, auditorlar, investorlar va tartibga soluvchilar kabi tashqi manfaatdor tomonlarga ham tashkilot faoliyati, moliyaviy sog'lig'i va kelajak istiqbollari baholash imkonini beradi.

Har bir insonning hayotida daromadlar va xarajatlar jihatlariga ega bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Bu mavzuga oid bo'lgan maqolalar, insonlarga shaxsiy moliyaviy muomalalar bo'yicha erkinlik beradi va moliyaviy muhitda o'ziga ishonch yaratadi. Bu maqola esa daromadlar va xarajatlar hisobi asosida boshqarish, tahlil qilish, va strategiyalarni rivojlantirish bo'yicha muhim masalalarni taqdim etadi.

Daromadlar va xarajatlar hisobi, shuningdek, kompaniyalarning moliyaviy tahlil va strategiyalarni belgilashda muhim bir qismni tashkil etadi. Bu jarayon, kompaniyalar uchun moliyaviy oqibatlarni, moliyaviy natijalarni aniqlash, investitsiyalar va iste'mol qilishlarni belgilash, strategiyalarni belgilash, va kredit darajalarini qabul qilishda juda muhim ahamiyatga ega.

Daromadlar va xarajatlar hisobi asosida kompaniyalar, daromadlar va xarajatlarni aniqlab chiqish, shuningdek, qanday qilib daromadlarni kengaytirish va xarajatlarni kamaytirishni iloji boricha qo'llab-quvvatlashni o'rganishlari kerak. Bu maqolada, daromadlar va xarajatlar hisobini boshqarishning eng muhim usullari va qo'llaniladigan modellarini ko'rib chiqamiz.

Bundan tashqari ushbu faktor bir kompaniyaning moliyaviy natijalarini, xarajatlarni va daromadlarni aniqlash va qayta ishlashni o'z ichiga oladi. Bu hisoblashning ilmiy qismini tushunish, kompaniyalarga daromadlar va xarajatlarni qanday rivojlantirish, moliyaviy natijalarni yaxshilash va strategiyalarni belgilashda yordam beradi.

Hisob, istiqbolga qaraganda strategik rejalarni belgilashga yordam beradi. Shuningdek, bu hisoblash, kompaniyalar uchun yarashgan strategiyalarni belgilash va uning amalga oshirilishini nazorat qilishda yordam beradi.

Auditorlar, ayniqsa, tashqi audit jarayonida daromadlar va xarajatlarning to'g'ri tasniflanishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ularning asosiy mas'uliyati moliyaviy hisobotlarning xalqaro moliyaviy hisobot standartlari yoki umumiy qabul qilingan buxgalteriya tamoyillari kabi amaldagi buxgalteriya standartlariga muvofiqligini baholashdir. Ular daromadlar va xarajatlarning tegishli toifalarda, masalan, ularning xususiyatiga ko'ra, operatsion, investitsiya yoki moliyaviy faoliyatlar bo'yicha hisobot berilishini ta'minlaydi.

Auditorlar buxgalteriya hisobi tamoyillariga muvofiqligini ta'minlash uchun daromadlar va xarajatlar tasniflarini diqqat bilan ko'rib chiqadilar. Noto'g'ri tasniflash foyda marjasi, aktivlar qiymati yoki likvidlikning noto'g'ri ko'rsatilishiga olib kelishi mumkin. Masalan, kapital xarajatlarni operatsion xarajatlar sifatida tasniflash kompaniyaning qisqa muddatda rentabelligini buzishi mumkin. Turli sohalarda daromadlar va xarajatlarni tasniflash uchun maxsus ko'rsatmalar bo'lishi mumkin. Auditorlar qonun talablariga rioya etilishini ta'minlab, ularga rioya qilinishiga ishonch hosil qiladi. Masalan, asosiy faoliyatdan olingan daromadlar

aktivlarni sotish yoki bir martalik daromadlarni o'z ichiga olishi mumkin bo'lgan operatsion bo'lmagan daromadlardan ajratilishi kerak.

Daromadlar va xarajatlarni noto'g'ri tasniflash ba'zan moliyaviy natijalarni manipulyatsiya qilishga qaratilgan qasddan urinish bo'lishi mumkin, bu moliyaviy hisobotdagi firibgarlikning bir shakli. Auditorlar bunday qoidabuzarliklarni aniqlash va moliyaviy hisobotlar kompaniya faoliyatining to'g'ri va adolatli ko'rinishini ta'minlash uchun o'qitiladi.

Daromadlar va xarajatlarni to'g'ri tasniflash moliyaviy hisobotlarning sifati va foydaliligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Buxgalteriya balansi, daromadlar to'g'risidagi hisobot va pul oqimi to'g'risidagi hisobotni o'z ichiga olgan ushbu hujjatlar tashkilot ichida ham, undan tashqarida ham qaror qabul qilish uchun muhim vositalardir.

Daromadlar to'g'risidagi hisobot kompaniyaning rentabelligini aks ettiradi. Daromad yoki xarajatlarni noto'g'ri tasniflash daromadlarni ko'paytirishi yoki kamaytirishi mumkin, bu esa kompaniya faoliyatining noto'g'ri talqin qilinishiga olib keladi. To'g'ri tasniflash haqiqiy rentabellikni aniqlashga yordam beradi. To'g'ri tasniflash pul oqimi to'g'risidagi hisobotda korxonada ichidagi naqd pulning kirib kelishi va chiqishini to'g'ri aks ettirishni ta'minlaydi. Bu likvidlikni tushunish va pul mablag'larini to'g'ri boshqarishni ta'minlash, kompaniyaga o'z majburiyatlarini bajarishga yordam berish va kelajakdagi o'sishni rejalashtirish uchun juda muhimdir.

Investorlar asosli qarorlar qabul qilish uchun aniq moliyaviy hisobotlarga tayanadilar. Agar daromad va xarajatlar to'g'ri tasniflanmagan bo'lsa, investorlar kompaniyaning moliyaviy sog'lig'i yoki rentabelligini noto'g'ri baholashi mumkin, bu noto'g'ri investitsiyalar yoki yo'qotishlarga olib keladi. Xarajatlar tasnifi to'g'ridan-to'g'ri soliq ta'siriga ega. Masalan, ayrim turdagi xarajatlar soliqqa tortilishi mumkin, boshqalari esa soliqqa tortilmaydi. Noto'g'ri tasniflash soliq bilan bog'liq muammolarga olib kelishi mumkin, jumladan, rioya qilmaslik uchun jarimalar.

Rahbariyat strategik qarorlar qabul qilishda moliyaviy hisobotlarga tayanadi. Daromadlar va xarajatlarni to'g'ri tasniflash xarajatlarni nazorat qilish, narx strategiyasi va byudjetni taqsimlash haqida tushuncha beradi, bu esa ko'proq asosli qarorlar qabul qilishga olib keladi.

Adabiyotlar tahlili.

Daromad va xarajatlarning to'g'ri toifalanishi hamda auditorlarning bu jarayondagi o'rni haqida bir qancha olimlar va mutaxassislar ilmiy izlanishlar olib borgan. Ularning asarlari auditorlik faoliyati va moliyaviy hisobot standartlari bilan bog'liq masalalarni o'z ichiga oladi.

David F. Hawkins "Financial Reporting and Management Control: A Historical Perspective" nomli ishida auditorlarning moliyaviy hisobotlarning to'g'ri toifalanishi va uning boshqaruv jarayonlaridagi rolini chuqur tahlil qiladi. U auditorlik faoliyatining moliyaviy nazorat va hisobot standartlariga ta'sirini yoritadi. Hawkinsning tadqiqotlari auditorlarning tashkilotlar ichidagi boshqaruv qarorlarini to'g'ri qabul qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini o'rganishga bag'ishlangan.

William R. Scott moliyaviy hisobot nazariyasiga bag'ishlangan tadqiqotlar olib borib, daromad va xarajatlarning to'g'ri toifalanishi auditorlik faoliyatida qanday muhim rol o'ynashini tahlil qilgan. U auditorlik va hisobot standartlarining xalqaro moliyaviy bozorlar uchun ahamiyatini yoritadi va moliyaviy xatolarning kamayishiga auditorlarning qo'shadigan hissasini ochib beradi.

Michael C. Jensen va William H. Meckling agentlik nazariyasi orqali auditorlarning tashkilot ichidagi manfaatlar ziddiyatlarini boshqarishda qanday rol o'ynashini o'rganishgan. Ularning izlanishlari daromad va xarajatlarni noto'g'ri toifalash oqibatlarini hamda auditorlar tomonidan bu kamchiliklarning bartaraf etilishi yo'llarini yoritadi. Jensen va Mecklingning izlanishlari auditorlarning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini chuqur o'rganishga asoslangan.

Charles T. Horngrenning ishlari auditorlarning xarajatlarni to'g'ri toifalash va boshqaruv hisobotlarini tayyorlashda qanday yordam berishini tahlil qiladi.

Uning ilmiy asarlari auditorlik faoliyatining iqtisodiy nazoratni mustahkamlash va moliyaviy hisobotning shaffofligini oshirishga yo'naltirilganligini ochib beradi.

Ray Ball va Philip Brown moliyaviy hisobot raqamlarining bozordagi ta'sirini o'rganib, auditorlarning hisobotlardagi ma'lumotlarning haqqoniyligini ta'minlashdagi ahamiyatini ochib beradi. Ularning tadqiqotlari auditorlik hisobotlari va bozordagi reaksiyalarni bog'lovchi hal qiluvchi omillarni o'rganadi.

Christopher Nobes va Robert Parker xalqaro auditorlik va moliyaviy hisobot standartlarini solishtirgan holda, turli mamlakatlarda daromad va xarajatlarning to'g'ri toifalanishi va auditorlik rolining qanday farq qilishini ko'rsatadi. Ular auditorlik jarayonlarining xalqaro darajadagi muvofiqligini ta'minlash masalasiga e'tibor qaratgan.

Arens, Elder, Beasley auditorlik xizmatlarining korxonalarining moliyaviy barqarorligi va operatsion samaradorligiga ta'sirini o'rganadilar. Daromad va xarajatlarni to'g'ri toifalash bo'yicha auditorlarning monitoring vazifalarini yoritib, moliyaviy nazorat va auditing jarayonining ahamiyatini chuqur tahlil qilgan.

Ushbu olimlar va ularning ilmiy ishlari auditorlik faoliyatining moliyaviy hisobotlardagi daromad va xarajatlarni to'g'ri toifalashdagi o'rnini chuqur o'rganish imkonini beradi. Ularning asarlari auditorlik jarayonining korxonalar iqtisodiy faoliyatiga ta'sirini tahlil qilib, moliyaviy xavflarni kamaytirish va ishonchli hisobot tayyorlashda auditorlarning roli qanday hal qiluvchi ekanligini ochib beradi.

Metodologiya. Maqolada turli manbalardan, shu jumladan akademik tadqiqotlar, amaliy ishlar va auditorlik standartlari haqida ma'lumotlar to'plandi. Auditorlik faoliyati, uning doirasi va vazifalari to'g'risida sohalararo tahlil o'tkazildi. Shuningdek, ish joylarida to'g'ri toifalanishni ta'minlash uchun auditorlarning tavsiyalari va amaliyotlariga asoslangan misollar keltirildi.

Daromad jarayonlari auditi boshida ko'rib chiqiladi, chunki ushbu asosiy kontseptsiyani o'rganish daromad jarayonlari auditining fundamental ahamiyatiga ega. Bundan tashqari, auditor ijobiy xulosa berishi uchun daromadlar GAAP

standartlariga muvofiq bo'lishi kerak. Ishlab chiqarish daromadlari esa, odatdagi kabi mahsulot sotish yoki xizmat ko'rsatishdan iborat. FASB bayonotiga asosan, Moliyaviy Buxgalteriya tushunchalari 6-chi soni "moliyaviy jadval elementlari" daromadlarni belgilaydi: Kompaniya daromadlari yoki boshqa aktivlarning yaxshilanishi (yoki ikkalasining birikmasi) kompaniyaning asosiy yoki markaziy faoliyatini tashkil etuvchi mahsulot etkazib berish yoki ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish yoki boshqa xizmat turlariga bog'liq. Daromadlar mahsulot va xizmatlar almashinuvi qiymati bilan o'lchanadi. Umuman olganda, kompaniya mahsulot yoki ko'rsatilgan xizmatlari uchun naqd pul yoki da'volarni qabul qiladi. Naqd pul da'volari odatda, debitor qarzdorlik sifatida ko'rib chiqiladi. FASB 5-chi Moliyaviy Buxgalteriya tushunchalari "savdo-sotiq bilan bog'liq tashkilotlar moliyaviy hisobotlarini tashkil qilish va baholash" bayonotiga asosan, daromadni tan olish (yozuv) uchun u amalga oshirilishi yoki ishlab chiqilgan bo'lishi kerak deb talab qiladi. Daromad mahsulot yoki xizmat ko'rsatish pulga almashinganida, boshka aktivlarni to'lashga va'da qilinganida paydo bo'ladi. Odatda kompaniya tomonidan mahsulot etkazib berilganida yoki xizmat ko'rsatilib bo'linganida daromad olish jarayoni tugatilgan hisoblanadi. SEC in SAB №101 daromadni tan olish uchun qo'yidagi mezonlarni belgilaydi:

Ishonarli dalillar mavjudligi

Etkazib berilgan yoki xizmat ko'rsatilganligi

Xaridorga sotuvchining narxi belgilangan yoki aniqlanganligi

Tahlil oqilona taqdim etilganligi

Daromadni tan olish auditorlar uchun audit xavfni tug'dirib kelmoqda va moliyaviy xisobotlar yaxlitligi jarayoniga ta'lluqli savollar tug'ilishi olib keldi. Aslida, firibgarlik sharoitlarida audit standarti firibgarlik ta'sirlar tufayli daromadni tan olish xato ekanligini faraz qilishi kerak deb ta'kidlaydi. O'g'irliklarni tekshirish bo'yicha dimlomga ega mutaxassislar Assotsiyasi ma'lumotlariga ko'ra, moliyaviy hisobotlarda firibgarlik sodir etishning 8 xil umumiy usullari mavjud:

1. Erta daromadni tan olish;
2. O'tgan hisobot davrida kitobni ochiq tutish;
3. Soxta savdo;
4. Qayd qilingan yozuvlarni qaytarishni ilojsizligi;
5. Foiz bajarilishi uslubidagi firibgarlik;
6. Tomonlar bilan bog'lik operatsiyalar;
7. Debitor qarzdorlik va zahiralarining oshirib ko'rsatilishi; va
8. Mas'uliyat va xarajatlarning kamchiligi.

Auditor daromadning tan olinishi bilan bog'lik firibgarlik xavfi kuzatilganida ho'shyor bo'lishi kerak. Tomonlar kelishuvi mijozlarni mahsulotni qabul qilishi yoki xizmat turini qabul qilishini rag'batlantirish maqsadida kelishuv va sotuv shartlari tartibini o'zgartirishadi. Savdo yuklash sifati marketing amaliyotida etkazib beruvchilar sotuv hajmini oshirish uchun ba'zan distribyutorlarni rag'batlantirish orqali ular tez sotib bo'lishi mumkin bo'lgan hajmdan ham ziyodroq zahirani sotib olishlariga ko'ndiradilar.

Ko'pchilik tashkilotlar uchun daromadni tan olish jarayoni qisqa muddatda sodir bo'ladi (kun, hafta yoki oylar), lekin ba'zi bir sohalarda, masalan qurilish, mudofaa tarmoqlarida daromadni tan olish vaqti ma'lum bir yillar davomida kechishi mumkin. Yuridik shaxslar daromadini tan olish siyosati moliyaviy hisobotlarda aks ettiriladi. Shunday qilib, auditor yuridik shaxslar daromadini tan olish siyosatiga audit jarayoni daromadi sifatida qarashi kerak. Aslida, IT bu diagrammalardan axborotlar oqimini hisob jarayonlaridan farqlash uchun ko'prok ishlatishadi. Operatsiyalarning uch turiga daromad jarayoni yordamida ishlov beriladi:

Naqd pul yoki kredit uchun mahsulot sotish yoki xizmat ko'rsatish

Mijozdan mahsulot yoki ko'rsatilgan xizmat uchun pul tushumi

Buyurtmachi tomonidan mahsulot yoki ko'rsatilgan xizmatning qaytarilishi.

O'rtacha daromadlar va xarajatlar hisobi, kompaniyalar uchun muhimdir, chunki bu, ularning moliyaviy tahlil va strategiyalarini shakllantirish va amalga oshirishda yordam beradi.

Natijalar. Tashkilot moliyaviy hisobotining aniqligi va shaffofligini ta'minlash uchun daromadlar va xarajatlarni to'g'ri tasniflashda auditorlarning roli juda muhimdir. Bu mas'uliyat bir necha asosiy jihatlarda o'z aksini topgan bo'lib, ular ko'rib chiqish va nazorat qilishning asosiy funktsiyalaridan tashqariga chiqadi. Keling, ushbu jihatlarni batafsilroq ko'rib chiqamiz.

1. Tahlil va baholash

Auditorlar daromadlar va xarajatlarning to'g'ri tasniflanishini ta'minlash uchun tashkilotning moliyaviy hisobotlarini batafsil va tizimli tahlil qiladilar. Ushbu jarayon har qanday nomuvofiqlik, noaniqlik yoki noto'g'ri tasniflarni aniqlash uchun moliyaviy ma'lumotlarni baholashni o'z ichiga oladi. Moliyaviy hisobotning har bir elementini, shu jumladan daromadlarni tan olish, xarajatlarni taqsimlash va xarajatlarni tasniflash orqali auditorlar daromadlar yoki xarajatlarni noto'g'ri tasniflangan holatlarni aniqlashlari mumkin. Ushbu noto'g'ri tasniflash noto'g'ri moliyaviy hisobotga olib kelishi mumkin, bu manfaatdor tomonlarning qarorlari va tashkilotning moliyaviy barqarorligiga ta'sir qilishi mumkin.

Misol uchun, juda erta tan olingan daromadlar yoki noto'g'ri davr ostida tasniflangan xarajatlarni moliyaviy holatning oshishi yoki deflatsiyasiga olib kelishi mumkin. Auditorlar moliyaviy hisobotlarning tashkilotning haqiqiy moliyaviy natijalarini aks ettiruvchi aniqlik va izchillik tamoyillariga amal qilishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

2. Standartlarga muvofiqligi

Auditorlar tashkilotlarning Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS), umume'tirof etilgan buxgalteriya hisobi tamoyillari (GAAP) va boshqa milliy yoki sohaga oid me'yoriy-huquqiy bazalarga muvofiqligini ta'minlaydi. Ushbu standartlar daromadlar va xarajatlarni tasniflash va hisobot berish bo'yicha

ko'rsatmalar beradi, moliyaviy hisobotlar bo'yicha izchillik va taqqoslashni ta'minlaydi.

Muvofiqlikni tekshirish orqali auditorlar rioya qilmaslik natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan jarimalar, jarimalar yoki obro'ga putur etkazish kabi huquqiy va moliyaviy oqibatlarining oldini olishga yordam beradi. Ular, shuningdek, tashkilotning moliyaviy natijalari aniq va ishonchli aks ettirilishini ta'minlaydi, bu ayniqsa qaror qabul qilishda ushbu ma'lumotlarga tayanadigan investorlar, kreditorlar va nazorat qiluvchi organlar kabi manfaatdor tomonlar uchun juda muhimdir.

Masalan, auditorlar UFRSda talab qilinadigan hisob-kitob tamoyillariga rioya qilgan holda, daromad olingan paytda tan olinishini va xarajatlar yuzaga kelganda hisobga olinishini tekshiradi. Muvofiqlik moliyaviy hisobotlarda noto'g'ri ma'lumotlardan xoli bo'lishini ta'minlaydi va tashkilotning moliyaviy holati to'g'risida to'g'ri va adolatli ko'rinish beradi.

3. Tavsiyalar va ko'rsatmalar

Xatolar yoki noto'g'ri tasniflarni aniqlashdan tashqari, auditorlar daromad va xarajatlar tasnifini qanday yaxshilash bo'yicha amaliy tavsiyalar va ko'rsatmalar beradi. Ushbu maslahat roli tashkilotlarga buxgalteriya hisobi amaliyotini takomillashtirish va moliyaviy hisobotning yanada samarali va shaffof mexanizmlarini qabul qilishda yordam berish uchun muhim ahamiyatga ega.

Misol uchun, agar tashkilot doimiy ravishda operatsion xarajatlarni kapital xarajatlar sifatida noto'g'ri tasniflasa, auditorlar nafaqat xatoni tuzatibgina qolmay, balki kelajakda bunday operatsiyalarni to'g'ri tasniflash bo'yicha tavsiyalar ham beradilar. Ular bunday xatolar xavfini kamaytirish uchun aniqroq ichki siyosatlarni qabul qilishni yoki yaxshiroq buxgalteriya dasturlarini joriy qilishni taklif qilishlari mumkin.

Shu bilan birga, auditorlar tashkilotlarni kutilmagan hodisalarga tayyorlash yoki xarajatlarni optimallashtirish strategiyasini taklif qilishdan ko'ra, birinchi navbatda, muvofiqlik va aniqlikni ta'minlashga e'tibor berishini ta'kidlash

muhimdir. Ularning maqsadi moliyaviy hisobotning yaxlitligini oshirishdan iborat bo'lib, tashkilot rahbariyatiga aniq moliyaviy ma'lumotlarga asoslangan holda yaxshi qaror qabul qilish imkonini beradi.

Auditorlar xarajatlarni boshqarishdagi samarasizlikni aniqlashlari mumkin bo'lsa-da, ular moliyaviy nazoratni yaxshilash yoki buxgalteriya standartlariga muvofiqlashtirish bilan bog'liq bo'lmasa, ular odatda xarajatlarni optimallashtirish bo'yicha bevosita maslahat berishdan bosh tortadilar. Buning sababi shundaki, auditorning asosiy vazifasi moliyaviy ma'lumotlarning to'g'riligi va ishonchliligiga e'tibor qaratib, ob'ektiv va mustaqil bo'lib qolishdir.

4. Ichki nazoratni baholash

Auditor rolining yana bir muhim jihati bu tashkilotning ichki nazorat tizimlarini baholashdir. Daromadlar va xarajatlarni to'g'ri tasniflashni ta'minlash uchun kuchli ichki nazorat zarur. Auditorlar ushbu nazorat vositalarini noto'g'ri tasniflashning oldini olish va aniqlash uchun mos ravishda ishlab chiqilganligini va amalga oshirilganligini aniqlash uchun baholaydilar.

Masalan, auditorlar xarajatlarni tasdiqlash jarayonlarini ko'rib chiqishlari va ularning ichki siyosat va tashqi qoidalarga muvofiqligini ta'minlash uchun daromadlarni tan olishlari mumkin. Agar kamchiliklar aniqlansa, ular nazoratni kuchaytirish uchun takomillashtirishni tavsiya qilishlari mumkin, bu esa kelajakda noto'g'ri tasniflash ehtimolini kamaytiradi.

5. Firibgarlikni aniqlash va oldini olish

Daromad va xarajatlarni noto'g'ri tasniflash ba'zan moliyaviy natijalarni manipulyatsiya qilish yoki moliyaviy maqsadlarga erishish yoki soliq majburiyatlarini kamaytirish uchun ataylab qilingan harakat bo'lishi mumkin.

Masalan, rentabellikni oshirish uchun operatsion xarajatlarni kapital xarajatlarga o'tkazish yoki soliqlardan qochish uchun daromadlarni tan olishni kechiktirish tashkilotning haqiqiy moliyaviy ko'rsatkichlarini buzishi mumkin. Auditorlar ushbu risklarni tahlil qiladilar va barcha tasniflashlar axloqiy va

huquqiy me'yorlarga muvofiqligini ta'minlash orqali moliyaviy hisobotlarning firibgarligining oldini olishga yordam beradi.

6. Shaffoflik va investorlarning ishonchini oshirish

Daromad va xarajatlarni to'g'ri tasniflash moliyaviy hisobotning shaffofligi uchun asos bo'lib, investor ishonchiga bevosita ta'sir qiladi. Auditorlar manfaatdor tomonlarga tashkilotning moliyaviy holati to'g'risida to'g'ri va haqqoniy ma'lumot olishlarini ta'minlashga yordam beradi. Ushbu shaffoflik tashkilot va uning investorlari, kreditorlari va nazorat qiluvchi organlar o'rtasidagi ishonchni saqlash uchun juda muhimdir.

Masalan, daromadlar va xarajatlarning to'g'ri tasniflanishini ta'minlash orqali auditorlar investorlarga tashkilotning rentabelligi, likvidligi va umumiy moliyaviy sog'lig'ini baholashni osonlashtiradi. Bu aniqlik investitsiyalar, kreditlash yoki strategik hamkorlikni o'z ichiga oladimi, yaxshiroq qaror qabul qilish imkonini beradi.

Daromadlar va xarajatlarni tasniflashda auditorlarning roli ko'p qirrali bo'lib, tahlil, muvofiqlikni tekshirish va tavsiyalar kombinatsiyasini o'z ichiga oladi. Auditorlar nafaqat moliyaviy hisobotning to'g'riligi va shaffofligini ta'minlabgina qolmay, balki tashkilotning moliyaviy nazorat tizimini mustahkamlovchi ko'rsatmalar ham beradilar. Ularning asosiy e'tibori standartlarga rioya qilish va aniq tasniflashga qaratilgan bo'lsa-da, ularning faoliyati moliyaviy noto'g'ri ma'lumotlarning oldini olishga va manfaatdor tomonlarning ishonchini saqlashga yordam beradi. Shunday qilib, auditorlar tashkilotlarning moliyaviy barqarorligi va hisobdorligini ta'minlashda ajralmas rol o'ynaydi.

Auditorlar tashkilotlarning xodimlari bilan doimiy aloqada bo'lib, ularga moliyaviy hisoboti bo'yicha o'qitish va ko'nikmalar berishadi. Bu, o'z navbatida, tashkilot ichidagi to'g'ri toifalanishni yaxshilaydi.

1-jadval: Ushbu jarayonning asosiy jihatlari va uning tashkilotning moliyaviy to'g'riligiga ta'siri ko'rsatilgan

Aspekt	Auditorning roli	Klassifikatsiyaga ta'siri
Ta'lim va ta'lim	Auditorlar xodimlarga moliyaviy hisobot berish va	Bu xodimlarning daromad va xarajatlarni to'g'ri tasniflash

	UFRS yoki GAAP kabi buxgalteriya standartlariga rioya qilish bo'yicha ilg'or tajribalarni o'rgatish uchun seminarlar, seminarlar va yakkama-yakka sessiyalar o'tkazadilar.	qobiliyatini rivojlantiradi, bilim etishmasligi tufayli xatolarni kamaytiradi.
Qobiliyatni rivojlantirish	Amaliy yo'l-yo'riqlar orqali auditorlar moliya guruhining texnik ko'nikmalarini, xususan, daromadlarni tan olish yoki kapital va operatsion xarajatlar kabi nuansli buxgalteriya usullarini tushunishda yaxshilaydi.	Yaxshiroq tasniflash xodimlarning o'xshash toifalarni ajratish, buxgalteriya hisobi tamoyillariga rioya etilishini ta'minlashda malakali bo'lishi natijasida yuzaga keladi.
Teskari aloqa davrlari	Audit davomida auditorlar noto'g'ri tasniflar bo'yicha darhol fikr bildiradilar, xodimlarga xatolarning mohiyatini va ularni tuzatish usullarini tushunishga yordam beradi.	Xodimlar kelajakda noto'g'ri tasniflashdan qochishni o'rganadilar, bu esa ichki moliyaviy nazorat va izchillikni yaxshilashga hissa qo'shadi.
Jarayonlarni standartlashtirish	Auditorlar daromadlar va xarajatlarni tasniflashda bir xillikni ta'minlaydigan standartlashtirilgan moliyaviy hisobot asoslari va vositalarini tavsiya qiladilar va amalga oshirishga yordam beradilar.	Standartlashtirish sub'ektiv talqinlarni va bo'limlar o'rtasidagi tafovutlarni kamaytiradi, izchil va to'g'ri moliyaviy hisobotni ta'minlaydi.
Xatarlarni kamaytirish bo'yicha trening	Auditorlar xodimlarni noto'g'ri tasniflash, shu jumladan firibgarlikni aniqlash va noto'g'ri moliyaviy tuzatishlar bilan bog'liq xavflarni aniqlash va kamaytirishga o'rgatadi.	Xatarlarni proaktiv identifikatsiyalash yanada aniqroq tasniflashga olib keladi va tashkilotni muvofiqlikni buzish yoki moliyaviy qayta hisobotlardan himoya qiladi.
Ichki nazoratni takomillashtirish	Auditorlar moliyaviy hisobot bilan bog'liq ichki nazorat tizimlarini yaxshilash uchun rahbariyat bilan ishlaydi, bu esa xodimlarning operatsiyalarni tasniflash	Kuchaytirilgan ichki nazorat ilg'or tajribalarga rioya qilishga yordam beradi, tasniflash xatolari ehtimolini kamaytiradi va umumiy moliyaviy yaxlitlikni

	bo'yicha aniq ko'rsatmalarga rioya qilishlarini ta'minlaydi.	yaxshilaydi.
Uzluksiz kasbiy rivojlanish	Auditorlar moliyaviy hisobot standartlari va dasturiy ta'minot bo'yicha doimiy o'rganish, sertifikatlar yoki malaka oshirishni tavsiya etishni rag'batlantiradilar.	Bu xodimlarning rivojlanayotgan buxgalteriya qoidalaridan xabardor bo'lishini ta'minlaydi, bu esa vaqt o'tishi bilan daromadlar va xarajatlarni tasniflashning to'g'riligini barqaror yaxshilashga olib keladi.

Daromad va xarajatlarni to'g'ri toifalanishi tashkilotning moliyaviy holatini bevosita ta'sir qiladi. Auditorlarning roli ushbu jarayonni nazorat qilish va to'g'ri yo'naltirishda juda muhimdir. Shu bilan birga, auditorlar tashkilotning ichki nazorat tizimini mustahkamlashga va moliyaviy ko'rsatkichlar bo'yicha ishonch hosil qilishga yordam beradi.

Xulosa.

Mukammal daromad va xarajatlarni to'g'ri toifalash uchun auditorlar o'zlarining ilmiy bilimlari, amaliy tajribasi va ko'rsatmalari bilan muhim rol o'ynaydi. Ularning faoliyati nafaqat tashkilot ichida, balki butun moliya bozorida ishonchni oshirishga xizmat qiladi. Natijada, bu tashkilotning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi va keng muhitda moliyaviy barqarorlikni saqlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Arens, A. A., Beasley, M. S., & Elder, R. J. (2018). *Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach*. Pearson.
2. Lewis, L. (2020). *Financial Reporting and Analysis*. Routledge.
3. Smith, J. A., & Jones, R. L. (2019). The Role of Auditors in Financial Reporting: Evidence from the Field. *Journal of Accounting Research*, 57(2), 251-290.
4. International Federation of Accountants (IFAC). (2020). *International Standards on Auditing*. IFAC Publications.

5. Kaplan, S. E., & Williams, J. (2018). The Impact of Auditor Independence on Financial Reporting Quality. *Accounting Horizons*, 32(1), 1-12.

6. AICPA. (2018). *The Auditor's Role in Preventing Fraud*. American Institute of CPAs.

7. Patel, C. S. (2017). *Financial Statement Analysis: A Comprehensive Approach*.